

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan menestystarina

Mika Pantzar

Juho Saari (toim.), (2025), *Hyviä uutisia Suomesta. Menestyvän yhteiskunnan tilannekuva*. Vastapaino, Tampere, 428s.

”Huonoimmassa tapauksessa tätä teosta luetaan kahdenkymmenen vuoden kuluttua osana menneen Suomen mallin nostalgiaa”. Näin toteaa terveys- ja sosiaalipolitiikan professori Juho Saari toimittamassaan teoksessa *Hyviä uutisia Suomesta* (s.398).

Kansainväliset hyvinvointivertailut kertovat lähes poikkeuksetta suomalaisesta menestystarinasta lukuisilla eri osa-alueilla. Suomalaisista yhteiskuntaa leimaa muuntotehokkuus, kirjan mukaan hyvä transformaatiokyky, jolla suhteellisen vaatimattomilla resursseilla tuotetaan kansainvälisesti arvioituna ja monella kriteerillä poikkeuksellisen hyvää elämänlaatua. Tästä huolimatta julkinen keskustelu korostaa ongelmia, pahoinvointia ja riskejä.

Suomalaisen mallin menestystarinaa kuvataan teoksessa 27 kirjoittajan voimin neljän sadan sivun verran. Kirjan toimittaja vastaa noin neljänneksestä tekstiä. Yksittäisiä artikkeleita on kaksikymmentäyksi. Aiheet vaihtelevat kansanterveydestä työelämän ja ympäristön laatuun. Sisäinen ja ulkoinen turvallisuus, suomalaisten luottamus toisiinsa ja instituuti-

oihin, naisten ja nuorten asema ja esimerkiksi asunnottomuus saavat omat jaksonsa. Myöskään Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ei jää käsittelemättä.

Kirjaa voisi luonnehtia runsaslajiseksi voileipäpöydäksi vahvuuksineen ja ongelmineen. Teoksen toimittajan mukaan yhteinen lähtökohta oli koostaa teoreettisesti perusteltuja empiirisiä havaintoja Suomen vuosien 2000–2024 kehitysurista. Laajuuden takia kirjan ansioita on vaikea arvioida muuta kuin ylimalkaisesti ja paljolti kirjan toimittajan, sosiaalipolitiikan professorin, teksteihin keskittyen. Teoksen voisi jopa nähdä jatko-osana Pekka Kuusen tulevaisuutta luotaavalle *1960-luvun sosiaalipolitiikka* -kirjalle. *Hyviä uutisia Suomesta* kertoo hyvinvointivaltioprojektin onnekaasta menneisyydestä. Kuten 1960-luvun alussa niin myös nyt mielipiteitä on paljon ja koottua tutkimustietoa paljon vähemmän.

Kirja avaa näkökulmia monenlaisiin aiheisiin. Tutkimukselliseen otteeseen viittaa teoksen kahdenkymmenen neljän sivun pituinen tiivis lähdeluettelo. Lähimenneisyyttä tar-

kastellaan visuaalisesti muun muassa kansallisen rikosuhritutkimuksen, nuorisobarometrin ja kouluterveyskyselyjen valossa. WHO, Tilastokeskus, Eurostat, *World database of happiness* ja *European Social Survey* -aineistot täydentävät tiukasti rajattuja aineistoja.

Tilastolliset pohdinnat tukevat kirjan tutkimustietoon perustuvaa ”rationaalial optimismia”. Yhtä suhdannekiertoa pidempiä myönteisiä kehityskulkuja löytyy niin kansalaisten terveydentilasta kuin luottamuksesta toinen toisiimme. Ilmanlaatu on parantunut, ja esimerkiksi ikuisuuskemikaalien vähentyminen vesistöissä on ilmeistä tilastoja tarkastelemalla. Työolotutkimukset kertovat työhyvinvoinnin parantumisesta. Suomalaisten turvallisuus on paremmalla tasolla kuin koskaan ennen. Tilastot kertovat myös koulujen työrauhan parantumisesta, miesten sydän- ja verisuonitautien kuolleisuuden radikaalista vähentymisestä, katuväkivallan pelon pienentymisestä ja työssä kollegoiden ja esimiesten tuen parantumisesta 2000-luvulla. Myös nuorten tyytyväisyys elämässä on kasvanut koko 2000-luvun. Nuoret kokevat voivansa yhä enemmän vaikuttaa myös yhteiskuntaan. Tosin viimeaikaiset tulokset viittaavat hyvän kehityksen loppuneen ja nuorten tulevaisuususkon heikentyneen.

Mitä sosiaalipolitiikan professorin toimittama kirja tarjoaa taloustieteilijöille? Pekka Kuusi kritisoi aikoinaan ihmisen arjesta vieraantunutta teoreettisesti painottunutta kansantaloustiedettä. Tuolloin teoksen laatimiseen osallistuivat lukuisat tutkijat niin suullisine kuin kirjallisine selvityksineen. Tuloksena oli kokonaisvaltainen suunnitelma tarkkoine laskelmineen. Kuusen mukaan juuri nämä sosiaaliturvan mitoittamiseen tähtäävät laskelmat olivat kirjan ”jännittävin osa”. Kirjan läheisimpiin asiantuntijoihin kuuluivat myös 1950-luvulla taloustieteestä

väitelleet Reino Rossi ja Jouko Paunio. Kuusen mukaan talousmiesten nuori polvi oli alkanut vihdoinkin tunnistaa kansantuloajattelun ja taloudellisen kasvun merkityksen. Muualla taloudelliseen kasvuun tähtäävä kansantuloajattelu oli yleistynyt jo aikaisemmin sekä akateemisissa että poliittisissa piireissä. John Maynard Keynes ja kolme tulevaa nobelistia Jan Tinbergen, Ragnar Frisch ja erityisesti Gunnar Myrdal olivat Kuuselle tärkeitä esikuvia. Uuden ajan airuet tunnustavat kansalaisten hyvinvoinnin merkityksen talouden dynamiikalle korostaessaan inhimillisen pääoman, kasautuvan kehityksen ja tulonjaon tasaamisen merkitystä talouden kasvulle.

Hyvinvointiyhteiskunta on kompleksinen kokonaisuus, ja tätä sekä Pekka Kuusi ja nyt Juho Saari korostavat edistäessään tieteiden välistä kommunikaatiota. Muuttuva yhteiskunta tarvitsee sekä mittamiehiä että ajattelijoita. Akateemista kansantaloustiedettä leimaa itsetyytyväisyys ja jopa hermeettinen ylimielisyys; näin moni yhteiskuntatieteilijä yhä kuitenkin ajattelee. *Hyviä uutisia Suomesta* kertoo toista. Empiirisen käänteen ja uusien aineistojen myötä taloustieteen edustajat, tässä kirjassa Mika Maliranta, Jaakko Kiander ja Markus Sovala, keskustelevat tasavertaisesti nyky sosiologien, taloushistorioitsijoiden, sosiaalipolitiikan tutkijoiden ja kriminologien kanssa. Toinen tuore todiste tällaisesta dialogista on Jari Elorannan ja Roope Uusitalon toimittama tuore *Ankarat ajat. Suomalaisten talouskriisien pitkä historia* (2024).

Hyviä uutisia Suomesta kirjassa on kolmenlaisia kirjoituksia. Juho Saaren kirjoittamat jaksot kuvaavat yksityiskohtaisesti institutionaalisia hitausvoimia ja muuttuvaa lainsäädäntöä. Osaa lukijoista institutionaalinen tarkkanäköisyys palkitsee. Toisia se uuvuttaa. Hyvinvointivaltion kriisistä on puhuttu jo 1950-luvulta alkaen. Lähes jokaisen hallituksen on kerrot-

tuhoavan hyvinvointivaltion. Saari korostaa rakenteiden joustavuutta ja kimmoisuutta. Virheitä tehdään ja niitä korjataan, mutta yleiskuva on edistymisen. Sosiaalimenot kasvavat, vaikka kulmakerroin vaihtelee hallituspohjan mukaan. Nyt saattaa kuitenkin olla edessä aika, jolloin esimerkiksi valtion budjettialijäämä ja varustautumismenot alkavat osua kaikkein heikoimmin toimeentuleviin ihmisiin.

Toinen kirjan näkökulma korostaa edistysaskelia, joita on otettu muun muassa asunnotomuuden vähentämisessä, sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden parantumisessa ja työolojen kohentumisessa. Kolmas tähän liittyvä teema on julkisuudessa esiintyneiden perusteettoman synkkien käsitysten korjaaminen. Esimerkiksi kansallinen rikosuhritutkimus kertoo poliisin keräämien rikostilastojen liioittelevan vahvasti kansalaisten turvallisuusriskejä, kun lainsäädäntö ja tilastointiperusteet ovat muuttuneet. Mika Maliranta ja Jaakko Kiander kyseenalaistavat uhkapuheet työmarkkinoiden rakenteellisesta joustamattomuudesta tai väestön vanhene- misen aiheuttamasta eläkekriisistä (kestävyys- vaje). Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset työmarkkinat joustavat, kun tarkastellaan esimerkiksi palkanmuodostusta tai työpaikkojen vaihtamista. Taloutemme nykyongelmat eivät ole sisäsyntyisiä vaan enemmänkin eksogeenisiä epäsymmetrisistä shokeista johtuvia. Tulevaisuus voi olla valoisampi.

Kirjoituksissa pohditaan myös tulevaisuuden mahdollisia kehityskulkuja. Tuomas Forsbergin ulkoista turvallisuutta kuvaava kirjoitus on erinomainen esimerkki problematisoivasta otteesta. Hän uskaltautuu jopa pieneen optimismiin kyseenalaistaessaan käsitykset Venäjän väijäämättömästä kehityksestä. Nuorta sukupolvea ei enää elähdytä nostalgia keisarillisesta suurvallasta.

Juho Saaren kirjan alun katsaus kansainvälisten organisaatioiden erilaisiin hyvinvointimittareihin tarjoaa oivan kattauksen kansainväliseen vertailevaan tutkimukseen ja väitteeseen Suomen hyvästä menestyksestä niissä. Maiden kehitysuria verrattaessa tärkeää on mittareiden standardisointi, kuten Markus Sovala omassa rekisteritietoa koskevassa artikkelissaan toteaa. Kansantalouden tilinpitoa voinee pitää malliesimerkkinä yhdenmukaisten tilastojen arvosta. Kansainvälisesti yhtenäisten mittareiden tarpeellisuuteen kiinnitti huomioita jo Engelin laista tunnettu Ernst Engel edistäessään 1800-luvun loppupuolella tilastoyhteistyötä yli kansallisten rajojen. Taloustieteilijöiden rooli korostui entisestään toisen maailmansodan jälkeen, kun kansantalouden tilinpito sai nyky- muotonsa YK:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden yhteistyössä.

Nykyinen kriisitietoisuus kaventaa sekä mielikuvitusta että toimintatapoja. *Hyviä uutisia Suomesta* tarjoaa vastapainon pessimismille. Vaikka kirjan painopiste on menestystarinoissa yhteiskunnallisia ongelmiakaan ei väheksytä. Esiin tuodaan muun muassa luonnonvaratalouden mittavat ongelmat, terveyden eriarvoisuus ja kansakuntaa uhkaava polarisaatio.

Juho Saari toivoo kirjan lopussa enemmän luovuutta suomalaiseen keskusteluun. Luovuus vaatii ehkä uusia metaforia vanhojen kuluneiden, sellaisten kuin ”Suomi elää viennistä”, oheen. Leikkimielisesti voisi sanoa, että Kuusen ja Saaren sosiaalipoliittista ajattelua mukailen suomalaisen yhteiskunnan ”kuntoa” voisi nyt parantaa kiinnittämällä enemmän huomiota talouden hapenottokykyyn. Samalla tavalla kuin kehossamme parempi hapenottokyky edellyttää vahvaa sydäntä ja happipitoisen veren tehokasta siirtymistä pienimpiinkin hiussuoniin ja lihaksiin, myös toimiva yhteiskunta tarvitsee

vaurautta tuovaa sydäntä ja tehokasta verenkiertoelimestöä eli tulonjakomekanismeja. Metaforaa voisi ehkä perustella oppihistoriallisesti. Ranskalainen lääkäri ja fysiokraatti François Quesnay esitti vuonna 1758 ensimmäiset varsinaiset kansantulolaskelmat. Tuoreet tieteelliset löydökset kehon verenkierron merkityksestä ihmiselle toimivat varhaisen mallin esikuvana.

Pekka Kuusi halusi kirjallaan kyseenalaistaa väitteitä sosiaaliturvan haitallisista vaikutuksista, kuten esimerkiksi sosiaaliturvariippuvuudesta ja turhista taloudellisista uhrauksista. Hänen mukaansa sosiaalipolitiikan tärkein tehtävä on taata, että emme enää palaa Ryysyrannan tai Putkinotkon lohduttomaan maailmaan,

jossa nouseminen passiivisesta elämänsenteesistä aktiiviseen toimijuuteen oli lähes mahdotonta. Kansalaisten hyvä terveys, oikeanlainen koulutus, riittävä varallisuus ja turvallinen ympäristö ovat happea, jota toimiva talous tarvitsee jatkossakin. Tästä kertoo myös *Hyviä uutisia Suomesta*. □

Kirjallisuus

- Eloranta, J. ja Uusitalo R. (toim.) (2014), *Ankarat ajat. Suomalaisten talouskriisien pitkä historia*. Gaudeamus, Tallinna.
- Kuusi, P. (1962), 1960-luvun sosiaalipolitiikka. WSOY, Porvoo.